

Forfatter: Møller, Poul Martin

Titel: Udrag fra TANKER OVER MULIGHEDEN AF BEVISER FOR MENNESKETS UDØDELIGHED

Citation: Møller, Poul Martin: "Skrifter i Udvalg", i Møller, Poul Martin: *Skrifter i Udvalg*, udg. af HANS BRIX ; SOPH. MICHAËLIS ; CARL S. PETERSEN ; POUL TUXEN , 1930, s. 181.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-moeller02val-shoot-idm140573402491712/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Skrifter i Udvalg

Forskole, der maa gennemgaa af enhver, der skal komme til en sand religiøs Indsigt. Det er alene paa Panteismens Grund, at et Tempel for den sande personlige Gud nu om Stunder kan oprejses.

Mangen fornuftig Teolog vil uden Tvivl gøre den Bemærkning, at den Side af det teologiske Begreb, som jeg her betegner med Navnet Panteisme, har sin Plads i ethvert populært Religionsforedrag, under Form af Begreberne Allestedsnærværelse, Almagt o. s. v. Det er heller ikke min Paastand, at dette Moment i nogen Religionslære, der har mindste Skin af Sandhed, rentud kan fornægtes; men jeg paastaar, at det kan være til Stede i en alt for undertrykt Tilstand; at den Tænkemaade, som udtales i en Række Sætninger, kan være grundfalsk, uden at en enkelt kan udhæves for sig som aldeles urigtig. Man kan ogsaa med god Grund give den fremførte Udsættelse den Vending, at Begreberne Almagt, Allestedsnærværelse o. s. v. i de betegnede Religionsforedrag ej fremstilles i deres rette levende Betydning. Jeg paastaar fremdeles, at de, der ensidig bestride Panteismen, frakende det modsatte Parti deres gode Ret til at betjene sig af visse Talemaader, der have lige saa velgrundet Sandhed som de ganske modsatte, der blandt ældre Teologer have Gang og Gyldighed. Det høres f. Eks. nødig af mange, at man bruger saadanne Udtryk som: at Gud er alt, at der er intet uden for Gud o. s. v. Mange høre heller de lige saa rigtige Sætninger, at Verden er uden for Gud, Gud uden for Verden o. s. v. Saadanne ensidige Almensætninger om Gud og Verden lade sig med lige Ret saa vel bekræfte som benægte; men Sandheden udtales kun

da fuldstændig, naar man baade viser Tesis og Antitesis i sin halve Sandhed. Naar man da paatager sig den panteistiske Sides Ret, strider man for den ubetingede Frihed i den religiøse Sandheds Udtalelse og gør Indsigelse imod, at en vis Kres af traditionelle Sætninger skulle betragtes som privilegerede frem for andre, der netop have samme Gyltighed, ja endogsaa lige saa god Hjemmel i rettroende Lærdomme. Det er heller ikke Meningen, at gamle Teologer skulle vænne sig til en Talebrug, der var deres nuværende ganske modsat; Karakteren af deres Foredrag skal kun efterhaanden forandres, og det vil ske, uden at de selv blive det var. Denne successive Forandring vil nødvendigvis frembringes af en Tidsaand, der er Panteismen saa overdreven gunstig. Snart ville kun enkelte udlevede eller halsstarrige Karaktermennesker blandt Teologerne staa tilbage som forstenede Mindesmærker fra en undergaaet Begrebsverden. De, hos hvem den opholdende og den fremskridende Kraft staa i den rette Ligevægt, ville mod deres Vilje ved Verdensdialektikens Magt henrives til den umærkelige Overgang, som det populære Foredrag saa meget begrundstiger. Som sædvanligt i lignende Tilfælde skulle faa erkende, færre tilstaa, at de have befundet sig paa en Afvej. Enhedens sande Triumf skal ikke bestaa deri, at den falske Teisme fældes ved et afgørende Slag, men dens Skikkelse skal langsomt svinde hen ligesom Auroras Ægtemand.

Det var altsaa, for kortelig at gentage det, den Verdensanskuelse, der lægger for stor Vægt paa Endeligheden eller Mængfoldigheden, der ovenfor blev betragtet som særdeles gunstig for Udødelig-